

Rodna Gruda

Joe Valenčič o Slovenkah, ki so v ZDA pustile vidne sledi

Joe Valenčič: Imprint of Slovenian Women in the USA

Objavljeno dne/Published on: 06.10.2016

Avtor članka/Article Author: Edita Žugelj

Ali ste vedeli, da so mnogi Slovenci, ki so se v različnih obdobjih izselili v ZDA, dosegli velike stvari, pa naj gre za znanost, kulturo, politiko ali kaj drugega? Precej manj nam je bilo do razstave V obljudljeno deželo: Slovenke v ZDA, ki so jo konec junija letos odprli v NUK v Ljubljani, znanega o dosežkih ameriških Slovenk. Kot pravi zgodovinar in raziskovalec življenja Slovencev na severnoameriški celini Joe Valenčič so tudi Slovenke v Ameriki izkoristile vse, kar jim je nudila: sredstva, tehnologijo, pozitivno energijo, optimizem.

Did you know, that many Slovenians, who have at some point in the history, emigrated from Slovenia to the USA, achieved great things in science, culture, politics, and other fields? The opening of the exhibition To the Promised Land: Slovenian Women in America held by the National and University Library in Ljubljana was a highly anticipated event. According to Joe Valenčič, a historian and a researcher of Slovenian footprints on the North-American continent, Slovenian women took full advantage of what America had to offer: funds, technology, positive energy, and optimism.

»Prvi Slovenci, ki so okoli leta 1860 prišli v Ameriko, so bili kmetje. Naselili so se na kmetijah v Minnesoti, kjer je bila zemlja poceni. Ko je je zmanjkalo, so se začeli seliti v mesta in delali v tovarnah kot rudarji ali gozdarji. Kmalu so za njimi prišle tudi žene ali zaročenke. In ravno ženske so tiste, ki v družini gojijo jezik, kulturo, družinsko zgodovino in podobno. Tako je bilo tudi v Ameriki, kjer so želele Slovenke oblikovati nekakšno virtualno Slovenijo, kot bi danes rekli, za svoje družine, za svoje otroke,« pripoveduje Valenčič. »Že zgodaj so se povezale v društva; npr. Frančiška Lovše (Laushe), mati znanega guvernerja in senatorja Franka Lovšeta, je že med prvo svetovno vojno v Clevelandu ustanovila prvo žensko društvo. V tem mestu je bilo že pred to vojno 15 tisoč Slovencev in pod vplivom Amerike so ženske zahtevale tudi emancipacijo ter organizirale dogodke samo za ženske. Marie Prislund je v dvajsetih letih prejšnjega stoletja ustanovila Slovensko žensko zvezo, v katero so se lahko Slovenke po vsej Ameriki vključevale v društva na lokalni ravni. V pismih in člankih v revijah so si izmenjevale recepte, družinske zgodbe, nasvete o vzgoji, novice o cerkvenih dejavnostih, slovenski tradiciji ipd. Slovenke so se združevale tudi, da so pomagale domovini; tako so med prvo svetovno vojno zbirale denar in oblačila ter jih pošiljale v domovino.« Kot pravi Valenčič, so dober primer organiziranja naših rojakinj v ZDA t.i. Progresivne Slovenke Amerike, organizacije, ustanovljene leta 1934. Te napredne ženske je zanimala tudi politika, ne samo otroci, kuhinja in družinsko življenje, želele so spremeniti družbo. Med drugo svetovno vojno so v domovino pošiljale pakete z oblačili; po vojni so za Pediatrično kliniko v Ljubljani zbrale milijon dolarjev, pozneje so zanjo pošiljale tudi naprave in opremo. Progresivne Slovenke so z nakupi knjig in revij pomagale tudi slovenskim znanstvenikom in univerzi, za šolo za slepe in slabovidne otroke v Ljubljani so kupile glasbila in še marsikaj drugega.

Slovenke v umetnosti

V zadnjih 50 letih ameriške Slovenke pustijo viden pečat v glasbi, literaturi, politiki, potujejo celo v vesolje - kot pilotka in astronautka s slovenskimi koreninami Sunita Williams.

Film. Prva slovenska filmska zvezdnica v Ameriki je bila še v obdobju nemega filma Zala Zarana, ki se je kot Rozalija Sršen leta 1897 rodila v Žužemberku. V dvajsetih in tridesetih letih prejšnjega stoletja je bila znana

igralka slovenskih korenin tudi Laura La Plante, kasneje, v štiridesetih, pa zvezda kriminalk in filma noir Audrey Totter iz Chicaga. Njena mama je bila Švedinja, oče pa Slovenec in Valenčič, ki je še za časa njenega življenja s slavno igralko govoril po telefonu, pove, da si je vedno želela obiskati Slovenijo, pa se ji želja ni uresničila. V šestdesetih je zaslovela Donna Anderson, rojena Knaflič, ki je v filmu *On the Beach* igrala z Avo Gardner in Gregoryjem Peckom. Tudi za kamero delujejo znane umetnice slovenskih korenin: režiserka in scenaristka Rebeca Miller je hči slavnega pisatelja Arthurja Millerja in znane fotografinje Inge Morath, katere predniki so bili iz Slovenj Gradca. Rebeca je poročena z oskarjem nagrajenim igralcem Danielom Day-Lewisom.

Glasba. Američanke slovenskih korenin so tudi znane glasbenice. Že v dvajsetih letih prejšnjega stoletja sta za založbi Columbia in Victor snemali slovenske plošče pevki Mary Udovich in Josephine Lausche. Te plošče niso bile samo za Slovence v Ameriki, ampak so jih tiskali tudi v Beogradu in pošiljali v ljubljanske trgovine. Cilka Valenčič Dolgan, pevka, dirigentka in pisateljica ter Joejeva sestra, je začela pevsko kariero v Clevelandski mestni operi in posnela dvanajst slovenskih albumov, pogosto z lastnim angleškim prevodom besedila. Vodila je tudi slovensko radijsko oddajo, objavila pet slovenskih pesmaric, slovensko kuharsko knjigo ter dva imenika slovenskih društev, klubov, cerkva in kulturnih domov po Ameriki. Med njenim štiridesetletnim mandatom dirigentke Mladinskega pevskega zbora SNPJ se je slovenske glasbe v Clevelandu učilo skoraj 500 otrok. Kot prejšnja predsednica Slovensko-ameriškega glasbenega muzeja v Clevelandu in novinarka clevelandskega dnevnika je Cilka Dolgan ogromno naredila za slovensko kulturo in je danes ena najvplivnejših Slovenk v Ameriki.

V operni glasbi je znana Lucille Udovich iz Kolorada, ki je v petdesetih letih 20. stoletja zaslovela z opernimi nastopi s Francom Corellijem. S svojim odličnim spinto sopranom je blestela v glavnih vlogah v operah Aida, Turandot in Norma. Nastopala je v Parizu, Londonu, Tel Avivu, Zagrebu, Buneos Airesu ter po Italiji in Severni Ameriki. Priznana operna pevka današnjega časa je Heidi Skok, dobitnica številnih priznanj, ki je pela v Metropolitanski operi, zdaj pa tudi poučuje. Dirigentka Karen Kamensek pa je, kolikor vem, v ZDA prva Slovenka, ki vodi klasični orkester in nastopa po vsem svetu.

»Tudi na ameriškem prizorišču polke je danes kar nekaj Slovenk,« pripoveduje Joe Valenčič. »Slovenke imajo prvič po 70 letih svoj ansambel, celo dva, v katerih sta glavni harmonikarici Slovenki. Gotovo poznate ameriško kraljico polke Lynn Marie Hrovat Rink iz Nashvilla, petkratno nominiranko za nagrado grammy. V Clevelandu imamo pa Patricijo Candela, ki prav tako igra diatonično harmoniko in vodi ansambel Patty C & The Guys.«

Literatura. Pesnica, pisateljica in slikarka Anita Andrezze je pol Yaki Indijanka in pol Evropejka - poleg slovenskih ima tudi italijanske in nemško-švicarske korenine. V Ameriki je ena najbolj znanih indijanskih pesnic, v pesmih pa omenja tudi svoje slovenske korenine. Sodobna ameriška pesnica je tudi Nataša Saje, Slovenka po očetovi strani, ki prav tako govori o svojih slovenskih koreninah.

Politika. Slovenke v Ameriki so se zanimale tudi za politiko, nekatere so bile že pred prvo svetovno vojno tudi aktivistke. Annie Klobuchar Clemenc iz Calumeta v Michiganu je bila borka za pravice delavcev. Med stavkami rudarjev je v njihovo podporo organizirala shode žena in otrok ter zbiranje pomoči za stavkajoče delavce. Tudi kar nekaj županj po ZDA je bilo slovenskega rodu, danes pa je najbolj znana političarka slovenskih korenin Amy Klobuchar, pravnica in senatorka iz Minnesote.

Zgodb o ustvarjalnih in uspešnih Slovenkah v Severni Ameriki je še veliko, če jih želite spoznati, si lahko še do 26. novembra ogledate razstavo v NUK v Ljubljani z naslovom V obljubljeni deželo: Slovenke v ZDA. Javna vodstva po razstavi bodo še 5., 12. in 26. oktobra ter 9. in 23. novembra.

<http://www.nuk.uni-lj.si/aktualno/razstave/2016/slovenke-v-zda>

NUK, ga. Helena Janežič, ena od treh avtoric razstave Voden ogled razstave V obljubljeni deželo

Razstavna dvorana NUK Del razstave

Začetek predavanja g. Joa Valenčiča Slovenke v Ameriški kulturi

Zahvala po predavanju Ga. Helena Janežič in g. Joe Valenčič

g. Joe Valenčič Po koncu predavanja je g. Joe Valenčič odgovarjal na vprašanja številnega občinstva.